

1860

Komarzy Młyn [Mückenmühle] miejscem rekreacji

Vergnügungsorte. Die sogenannten Anlagen: Alleen, Baum- und Gartenpflanzungen auf dem **Glacis der Festung**, sich in weitem Bogen um die ganze Alt- und Neustadt erstreckend. Besonders besucht und gepflegt sind die Anlagen um Fort Leopold, vom Königsthur bis zu der eine prächtige Aussicht gewährenden Höhe über den Frauenthoren. In diesen Anlagen finden im Sommer jeden Sonntag früh, auch Donnerstag abends Concerte statt; auch sind hier die schon genannten Sommerconditoreien von Pontz und Cuontz, sowie das Brunnenhäuschen der Fabrik künstlicher Mineralwässer von Dr. Schür. Dicht an den Anlagen der Logengarten (geschlossene Gesellschaft), mit herrlicher Aussicht. Der neu angelegte Victoriagarten, ebenfalls mit sehr schöner Aussicht, Frauenknecht (Spargelessen), Elysium, Schellberg, die neue Brauerei in Grabow; Arthursberg, Frauendorf, Elisenhöhe (grossartige Aussicht auf die Stadt, das Oderthal und den Damm-schen See), Gotzlow mit dem Julo (ebenso). Stiek's Kaffeehaus in der Oberwiek, oberhalb der Eisenbahn, ebenfalls mit vorzüglicher Aussicht. Die Meyer'sche Bierbrauerei in Grünhof (der sogenannte Bock), mit einem fast 3000 Menschen fassenden Saal, dem grössten von Stettin. Weitere Partien: das Försterhaus am Glambecksee; die **Aussicht von der Scholwiner Höhe**; Bodenberg, Gotzlow gegenüber; **Messenthin mit der Mückenmühle**; Finkenwalde; Hökendorf, mit köstlichem Buchwald und weiter Aussicht von der Prinzeneiche; die Hohenzadener Mühle; der Schrei u. s. w.

¹Glacis

W publikacji 'Szczecin. Mapa miasta i przewodnik dla przyjezdnych'

[Stettin. Plan der Stadt nebst einem Führer für Fremde]

wydanej około 1860 roku w Lipsku

pod hasłem Miejsca rekreacji [Vergnügungsorte]

zostały wymienione ciekawe miejsca poza murami twierdzy.

Mścięcino z Komarzym Młynem [Messenthin mit der Mückenmühle]

pojawiło się obok:

- **leśniczówki nad jeziorem Głębokie** [das Försterhaus am Glambecksee], przy obecnej ul. Miodowej,

- **widoku ze skolwińskiego wzgórza** [Scholwiner Höhe], w pobliżu dzisiejszej ulicy Karpackiej i Plażowej,

- **leśniczówki Bodenberga** na wyspie Radolin naprzeciwko Goćławia [Gutzlow],

- **ciekawych miejsc w Zdrojach** [Finkenwalde] i w **Kłęskowie** [Hökendorf] z wartościowym lasem bukowym i punktem widokowym obok dębu książęcego [Prinzeneiche], obecnie Uroczysko Zdroje i Park Leśny Kłęskowo, Lasy Miejskie Szczecina,

- **młyna w Siadle Górnym** [Hohenzadener Mühle].

1. - 'Glacis' - przedstok poza murami twierdzy - w fortyfikacji nowożytnej zewnętrzna część obwodu obronnego twierdzy, która pod postacią przedpiersia schodziła pochyłą płaszczyzną w kierunku i do poziomu przedpola. Pozostałością 'Glacis' w obecnym Szczecinie jest np. widoczne nachylenie stoku w parku Andersa w kierunku ulicy Więckowskiego.

1860

Komarzy Młyn [Mückenmühle] miejscem rekreacji

W tymże przewodniku z 1860 roku, w akapicie pod hasłem **Miejsca rekreacji [Vergnügungsorte]**, wraz z **Komarzym Młynem [Messenthin mit der Mückenmühle]** zostały wymienione największe atrakcje ówczesnego Szczecina, m.in.

- **zieleńce poza murami twierdzy [Glacis¹]** z alejami drzew i nasadzeniami ogrodowymi,
- **tereny wokół Fortu Leopolda**, szczególnie popularne i zadbane, od Bramy Królewskiej (Königsthör) do wspaniałego punktu widokowego ponad bramami Nowej Bramy Panieńskiej. Na terenie Grabower Anlagen (w pobliżu obecnego Park-Hotel) latem w każdą niedzielę wczesnym rankiem, a także w czwartki wieczorem odbywały się koncerty. Znajdowały się tam również letnie cukiernie Pontza i Cuontza, a także domek z fontanną wytwórni sztucznej wody mineralnej dr Schüra,
- **ogrody należące do Łoży Wolnomularzy 'Świętego Jana pod Trzema Cyrklami'** [Logengarten St. Johannis-Loge zu den drei Zirkeln], teren z pięknymi widokami w miejscu obecnego Teatru Polskiego,
- **browar Elysium**, na Niebuszewie [Zabelsdorf], w miejscu obecnej ul. Niemcewicza 14-15,
- **góra Artura [Arthursberg]** z restauracją i kawiarnią w pobliżu byłej Stoczni A. Warskiego,
- **wzgórze Elizy [Elisenhöhe]** z restauracją i kawiarnią oraz wspaniałym widokiem na miasto, dolinę Odry i jezioro Dąbie, dzisiejsze Wzgórze Kupały,
- **kawiarnia Sticka** z doskonałym widokiem na terenie ówczesnego Górnego Wiku (Oberwiek, Am Bäckerberg 2), przy obecnej ul. Potulickiej, pomiędzy ul. Piekary a pętlą tramwajową,
- **browar Meyera [Meyer'sche Bierbrauerei] Grünhof Brauerei** (tzw. Bock Garten przy Mühlenstraße 22-23) z największą w Szczecinie salą na prawie 3000 osób, zlokalizowany na terenie Bolinka, przy obecnej Alei Wyzwolenia, naprzeciw Placu Kilińskiego przed budynkiem Telekomunikacji.

Ogród Łoży Wolnomularzy, Julius Gottheil (1810-1868)

Browar Elysium z Teatrem Letnim, Julius Gottheil

Arthursberg, Julius Gottheil

Wzgórze Elisenhöhe, E. Sanne

1865, 1871

Położenie, liczba domów i mieszkańców

1865

W publikacji 'Księga ziemna Księstwa Pomorskiego i Księstwa Rugii' [Landbuch des Herzogthums Pommern und des Fürstenthums Rügen] wydanej w 1865 roku, Heinrich Berghaus przy opisie Przęsocina [Neuendorf] napisał:

In einem dieser Täler,
das von der Neuendorfer Beke [Przęsocińska Struga] bewässert ist,
liegt auf derselben die Mückenmühle [Komarzy Młyn],
¼ Meile vom Dorfe gegen Nordosten,
aber zu seinem Gemeinde Bezirk gehörend.

W jednej z tych dolin, która jest nawadniana przez Przęsocińską Strugę [Neuendorfer Beke], stoi nad tym strumieniem Komarzy Młyn [Mückenmühle]. Jest położony 1/4 mili na północny wschód od wsi Przęsocin [Neuendorf], ale administracyjnie należy do jej okręgu.

1871

Poniżej fragmenty publikacji z 1874 roku pod tytułem 'Gminy i majątki ziemne państwa pruskiego oraz ich ludność [Die Gemeinden und Gutsbezirke des Preussischen Staates und ihre Bevölkerung]' ze stanem osobowym na dzień 01.12.1871 roku.

ihre Wohnhäuser- und Einwohnerzahl.	
Neuluckow 2—28.	67. Dorf Neuendorf 68—628, Wassermühle Mückenm. 1—16, Wohnhaus Vogelsang 5—35.
60. (Ausbau 9—68.)	70. Dorf Pampow 61—656, Vorwerk Freienstein 2—44.
62. (Waldstelle 1—6.)	72. (Ziegelei 1—4.)
66. Dorf Nemitz 31—532, Wasserheilanstalt Eckerberg 2—6; Mühlen: Kückenmühle 2—113, Steinfurterm. 1—13, Lübeche M. 1—12, Malzm. 2—8.	73. Dorf Plöwen 49—437, Abbau 18—117, Ziegelei 1—5, Bahnwärter-Haus 1—2,

Komarzy Młyn [Mückenmühle] 1 - 16.
Pierwsza cyfra to liczba budynków mieszkalnych [Wohnhäuserzahl], a druga to liczba mieszkańców [Einwohnerzahl].
Dla porównania obok inne młyny i wsie w powiecie Randow.

Vorwerk Wilhelmshof 2—38, Wassermühle Schillerm. 1—7.
74. (Windmühle 1—11.)
75. Dorf Polchow 36—411, Wassermühle Sauerbäckm. 1—13.
77. (Bahnwärter-Haus 6.)
78. (Bahnwärter-Haus 6.)

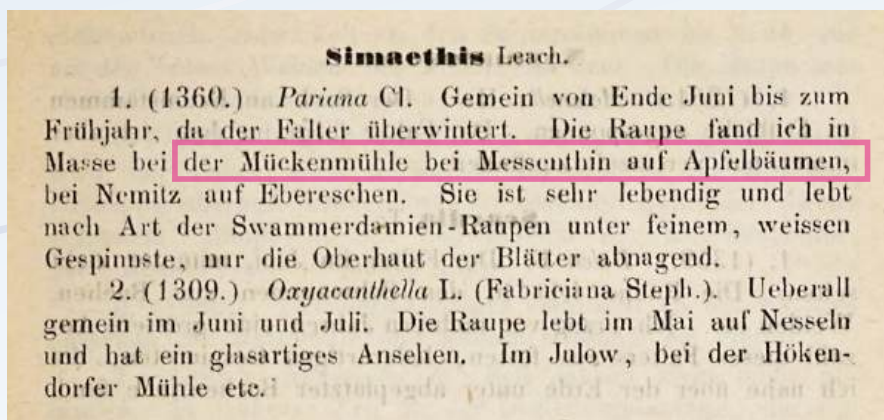
źródło: Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa (KPBC)

str.11z20

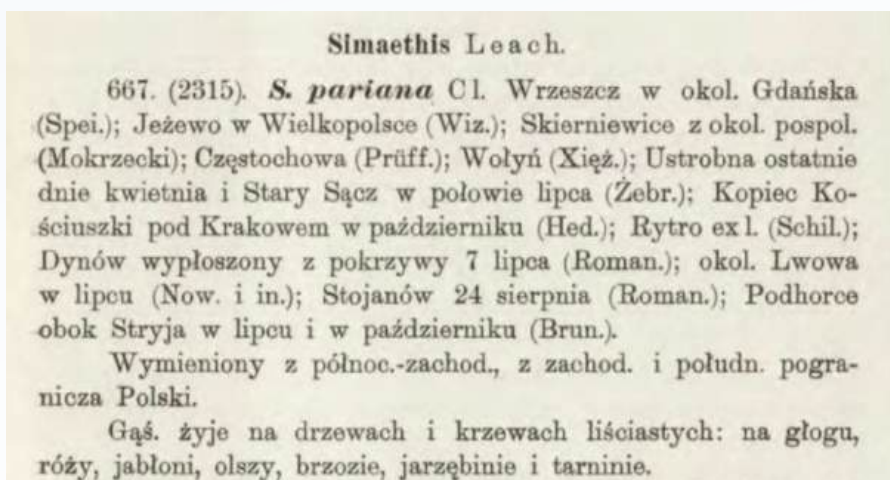
1880

Sad przy Komarzym Młynie [Mückenmühle]

Entomologische Zeitung, 1880, źródło: MDZ

W gazecie entomologicznej [Entomologische Zeitung] z 1880 roku została zamieszczona informacja, że gąsienica *Simaethis* Leach. *Pariana* Cl. masowo występuje na jabłoniach przy Komarzym Młynie [Mückenmühle] niedaleko Messenthin oraz niedaleko Nemitz na jarzębinie. Jest bardzo żywa i żyje podobnie jak gąsienice *Swammerdamien-Raupen* pod cienką, białą pajęczyną, obgryzając tylko naskórek liści. Według wydanej w 1930 roku książki p.t. Fauna motyli Polski, gąsienica ta była widziana również w wielu miejscach Polski na drzewach i krzewach liściastych: głogu, róży, jabłoni, olszy, brzozie, jarzębinie i tarninie.

Fauna motyli Polski, 1930, Kraków, źródło: <https://archive.org/>

przełom XIX i XX w.

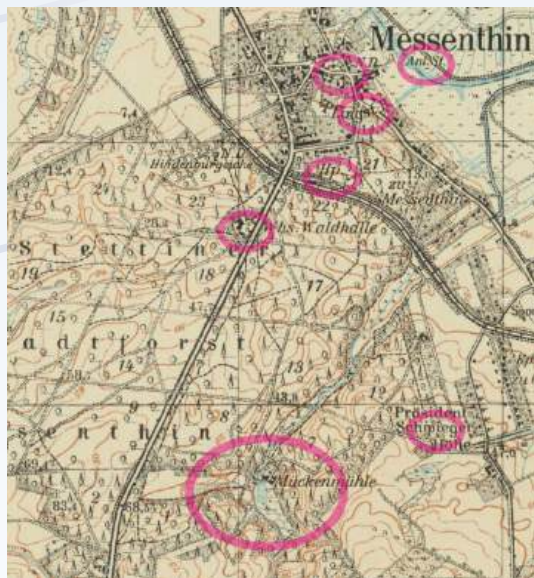
1.

2.

3.

4.

5.

6.

Ciekawe miejsca Mścięcina [Messenthin] i okolic na litografiach

i pocztówkach oraz i ich położenie na mapie z 1938 roku. W różowych okręgach (patrząc od góry):

1. **Przystań nad Łarpią** [Anl. St. - Anlegestelle], przy której cumowały statki na drodze wodnej ze Szczecina do Mścięcina,
2. **Tysiącletni wiąz** [Älteste Ulme Pommeres], który rósł przy obecnej ulicy Cisowej. Na drzewie była zamontowana tabliczka 'Najstarszy wiąz na Pomorzu'.
3. **Góra Zielonych Świąt** [Pfingstberg], z której można było podziwiać widok na Łarpię i Odrę Zachodnią (obecnie zadrzewiona),
4. **Dworzec kolejowy** w Mścięcinie [Messenthin] na linii Szczecin-Trzebież,
5. **Leśna Hala** [Waldhalle] - obiekt gastronomiczno-hotelowo-kulturalny, który mieścił się przy obecnej ulicy Ofiar Stutthofu,
6. **Wzgórze** [Präsident Schwieger Höhe] upamiętniające Adolfa Schwiegera, który przed 1928 rokiem wspierał finansowo Mścięcinańskie Stowarzyszenie Leśne,
7. **Komarzy Młyn** [Mückenmühle] ze stawem i mostem nad Przęsocińską Strugą, dawniej Strumieniem Komarzego Młyna [Mückenmühlbach].

7.

1898, 1910

Połączenia kolejowe

Po wybudowaniu dworca kolejowego w Mścięcinie [Messenthin] zwiększyła się ilość odwiedzających Komarzy Młyn [Mückenmühle].

1898

1 października uruchomiono połączenie kolejowe Szczecin - Police
15 października otwarto dworzec w Jasienicy (Jasenitz).

Mapa z 1898 roku

1910

W 1910 roku otwarto dworzec w Trzebieży (Ziegenort).

1908

Czy nazwa młyna pochodzi od jego pierwszego właściciela 'Mügge', czy od komarów ?

W publikacji 'Mścięcino - krótki przewodnik z mapą wycieczek i zdjęciami'
[Messenthin - ein kurzer Führer mit Wanderkarte und Textbildern]
wydanej w Szczecinie w 1908 roku czytamy:

Der genannte Weg beansprucht 3 i 1/2 bis 4 Stunden, da er aber fast ausschließlich durch wundervoll schattigen Wald führt, so kann er tüchtigen Fussgängern nur angelegentlichst empfohlen werden. Wer sich alsdann ermüdet fühlt, der mag am Ende seines Marsches in der Waldhalle rasten und sich erquicken oder auch im Restaurant der Mückenmühle im östlichen Teile des Waldes Erholung suchen.

Powyższa ścieżka zajmuje od 3,5 do 4 godzin, ale ponieważ prowadzi prawie wyłącznie przez cudownie zacieniony las, można ją polecić tylko wytrawnym piechurom. Jeśli pod koniec spaceru poczujesz się zmęczony, możesz odpocząć i odświeżyć się w Leśnej Hali lub zrobić sobie przerwę w restauracji Mückenmühle we wschodniej części lasu.

W tymże przewodniku można również przeczytać:

Rückwärts vom Pflingstberge führt ein schöner Weg über das Geleise der Bahn hinunter zum Mückenmühlbach am Waldsaum entlang; man gelangt so, indem man dem Bächlein folgt oder rechts in den Wald hinaufsteigt, zu der alten, „Mückenmühle“ genannten, Wassermühle und von hier aus auf eine ausgedehnte mit Kieferschonung bestandene Anhöhe, die einen hübschen Ausblick auf den tiefer liegenden nahen Wald und nach Südosten auf die Oder und ihre ausgedehnten saftig grünen Wiesen gewährt. Übrigens soll die Mühle nach ihrem ersten Besitzer namens „Mügge“ so benannt sein und nicht nach den Mücken.

Wracając z Pflingstberg [Góra Zielonych Świąt], piękna ścieżka prowadzi wzdłuż skraju lasu przez tory kolejowe do Mückenmühlbach [Strumienia Komarzego Młyna]; Podążając wzdłuż małego strumienia lub wspinając się w prawo na nasyp, dociera się do starego młyna wodnego zwanego „Mückenmühle”, a stamtąd do rozległego wzgórza porośniętego sosnami, z którego roztacza się piękny widok na pobliski las poniżej i na południowy wschód od Odry i jej rozległych bujnych zielonych łąk. **Nawiasem mówiąc, mówi się, że nazwa młyna pochodzi od jego pierwszego właściciela 'Mügge', a nie od komarów.**

Młynarz - grafika z 1893 roku.

Autor w/w przewodnika nie podał źródeł, więc możemy się tylko domyślać czy nazwa Komarzy Młyn [Mückenmühle] pochodzi od komarów czy od nazwiska:

1. Słowo 'Mügg' oznacza 'komar' według słownika gwary pomorskiej [Kleines plattdeutsches Wörterbuch für den mecklenburgischvorpommerschen Sprachraum].
2. Nie są znani wszyscy właściciele Komarzego Młyna [Mückenmühle], być może jednym z nich był pan Mügge.
3. Latem w lesie przy strumieniach, szczególnie w miejscach ich spiętrzenia, występuje zawsze większa ilość tych owadów.

1924, 1934, 1943

Ostatni właściciel Komarzego Młyna
[Mückenmühle] i jego numer telefonu

Komarzy Młyn [Mückenmühle] koło Mścięcina bei Messenthin] (źródło: zbiory prywatne J.S.).
Kartka pocztowa z około 1924 roku z informacją, że ówczesnym właścicielem [Besitzer] Komarzego Młyna był R. Steinberg. Na pierwszym planie jest widoczny indyk, na dalszym planie stoi dwóch mężczyzn, być może jednym z nich jest Robert Steinberg. Postawny mężczyzna wskazuje laską w kierunku drogi do Przęsocina [Neuendorf]. Obok niego stoi kobieta lub młoda dziewczyna. Z prawej strony mostu stoi szczupły mężczyzna, obok siedzi pies, na psa patrzy kilkuletnie dziecko, a za nimi na wzniesieniu grupa ponad 20 dzieci patrzy w kierunku fotografa.

1934

494 Stegemann, Karl, Getreide, Hospitalstr. 3
206 Steinberg, Robert, Waldwirtshaus.
232 Steinbrink, Willy, Kapitän, Wiekstr. 12.

Według książki telefonicznej [Reichs Telefonbuch] z 1934 roku
do **Roberta Steinberga**, właściciela leśnego zajazdu [Waldwirtshaus]
można było zadzwonić pod **numer telefonu 206**.
Robert Steinberg figuruje w książce telefonicznej do 1942 roku.

1943

Steinberg,
— Wanda, Gastw., Neuend., Mücken-
mühle. E. (Tel. Stett. = Pöl. 206).

Według książki adresowej [Adressbuch] z 1943 roku **numer telefonu 206** należał
do **Wandy Steinberg** zamieszkałej w Komarzym Młynie [Mückenmühle], Przęsocin [Neuendorf].
Mogła być córką, siostrą lub żoną Roberta Steinberga, który w czasie wojny mógł zostać wcielony do wojska.

1947

Polska nazwa Mücken-Mühle bei Neuendorf - SKOKI

<p>719. ROZPORZĄDZENIE Ministrów: Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych z dnia 1 lipca 1947 r. o przywróceniu i ustaleniu urzędowych nazw miejscowości</p>	<p>§ 1. Na podstawie art. 2 Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 października 1934 r. o ustalaniu nazw miejscowości i o numeracji nieruchomości (Dz. U. R. P. Nr. 94, poz. 850) oraz art. 2 dekretu z dnia 13 listopada 1945 r. o zarządzie Ziem Odzyskanych (Dz. U. R. P. Nr. 51, poz. 295), ustala się w brzmieniu polskim nazwy oraz pisownię miejscowości podanych w § 1.</p>
---	---

Przywrócenie i ustalenie urzędowych nazw miejscowości.

ROZPORZĄDZENIE

MINISTRA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ

z dnia 1 lipca 1947 r.

o przywróceniu i ustaleniu urzędowych nazw miejscowości.

Mücken-Mühle bei Neuendorf - nazwa polska SKOKI.

Monitor Polski z 22 sierpnia 1947 roku.

Nr 111 MONITOR POLSKI — 22 sierpnia 1947 r.

Nazwa polska	Przypadek II przymiotnik	Powiat	Dawna nazwa (niemiecka)
Czernin	-na, czerniński	szczeciński	Moorbrügge
Jutrzenka	-ki, jutrzenecki	bytowski	Morrenstern
Margowo	-wa, margowski	kamieński	Morgow
Maszkowo	-wa, maszkowski	szczeciński	Moritzhof
Mierki	-rek, mierecki	ostródzki	Mörken
Mortąg	-aga, mortąski	niorąski	Mortung
Mażuty	-uf, mażucki	iławecki	Mostitten
Czajczyn	-na, czajczyński	woliński	Mövenhaken
Grabiny Duchowne	-n Duchownych, grabiński	gdański	Mözchengrebin
Komorów	-owa, komorowski	gubiński	Mückenberg
Moczydło	-ła, moczydelski	myśliborski	Mückeberg
Skoki	-ków, skokowski	szczeciński m.	Mücken-Mühle b. Neuendorf
Modlimowo	-wa, modlimowski	łobeski	Muddelmow
Migowo	-a, migowski	gdański	Müggau

Komarzy Młyn [Mücken-Mühle] = Skoki

odmiana

do Komarzego Młyna = do Skoków

most przy Komarzym Młynie = most przy Skokach lub skokowski most

Nazwa Skoki się nie przyjęła. Obecnie używana jest nazwa Komarzy Młyn.

1980

GÓRA SŁOWIAŃSKICH BOGÓW

W kwartalniku 'Jantarowe Szlaki' z czerwca 1980 roku Wojciech Lipniacki opisuje jednodniową wycieczkę ze Szczecina do Komarzewo Młyna i na Górę Słowiańskich Bogów - najpierw 22 km koleją do Mścięcina, a dalej przez las wzdłuż Przęsocińskiej Strugi. Obok dwa fragmenty w/w artykułu. Całość dostępna na stronie Bałtyckiej Biblioteki Cyfrowej.

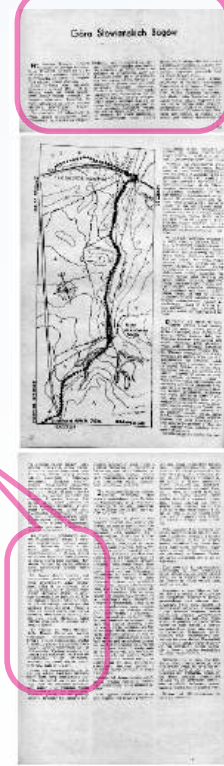
Komarzewo Młyn. Za mostem 'Góra Słowiańskich Bogów', fot. 2024, SNW

najpiękniejszy odcinek naszej trasy. Przeszliśmy około 2 km. Przed nami turystyczny schron przeciwdeszczowy i studnia (woda nie nadaje się do picia). Mało jest znana stara nazwa tego ustronia: **Komarzewo Młyn**. Trafność tej nazwy potwierdzają natychmiast wielkie bąble na skórze.

Po lewej stronie mostek nad strumieniem pozwala przejść na brzeg przeciwny, gdzie jeszcze przez kilka lat po pierwszej wojnie światowej stał tu okazały młyn wodny (Komarzewo Młyn), a młynarz prowadził też gospodę, do której zaglądali turyści. Młyn od dawna już nie istnieje, zostało po nim zaledwie trochę kamieni i cegiel, i tylko na wprost mostu ziele czarna czeluść obmurowana dawniej, nisko nad ziemią sklepiona jama (dawną piwnicą?), w zbocz stronnego wzgórza.

To właśnie jest **Góra Słowiańskich Bogów**. Porosnięta gęstym mieszanym starodrzewiem, na kształt niemal regularnego stożka o ściętym równo wierzchołku, tworzącym owal o wymiarach osi 70 i 50 metrów. Wzgórze wyraźnie dominuje nad zachodnim wejściem do przełomowej dolinki strumienia, wznosząc się ponad nią na wysokość bez mała 30 metrów.

Bądź się przypuszczenie: czy to nie jest dawne grodzisko słowiańskie?

2024

Trwała ekspozycja kamieni młyńskich

Kamienie młyńskie były od wieków głównym elementem systemu roboczego młynów napędzanych siłami natury. Dzisiaj to cenne przedmioty kultury.

Jedynymi pozostałościami po dawnym **Komarzym Młynie [Mückenmühle]** jest połówka i ćwiartka kamienia młyńskiego. Przez lata leżały blisko mostu nad Przęsocińską Strugą. W 2024 roku, dzięki dofinansowaniu Urzędu Miasta Szczecin, zostały zabezpieczone, pokryte płynem biobójczym i wyeksponowane w miejscu, w pobliżu którego dawniej mełły ziarna.

Trwała ekspozycja kamieni młyńskich z Komarzego Młyna ma na celu upowszechnienie wiedzy o tym ciekawym miejscu i zwiększenie świadomości na temat walorów Lasów Miejskich Szczecina.

Połówka i ćwiartka kamienia młyńskiego leżała przez lata obok mostu przy Komarzym Młynie [Mückenmühle], fot. 22.06.2023, SNW

Komarzy Młyn [Mückenmühle],
fot. 26 listopad 2024, SNW

Komarzy Młyn [Mückenmühle],
fot. 01 grudzień 2024, SNW

Komarzy Młyn [Mückenmühle],
fot. grudzień 2024, SNW

Zobacz inne projekty Stowarzyszenia Nasze Wycieczki:

e-publikacja
Szczecin - POMNIK PRZYRODY
DRZEWO MIŁOŚCI

Walory geologiczne i archeologiczne
DIABELSKIEGO GŁAZU KOŁO PILCHOWA

'krótki film' (8 minut 33 sekundy)
ZIELONE TERENY SZCZECINA - LEWOBRZEŻE

INICJATYWA
Postawienie głazu z napisem QUISTORP
w Parku Kasprowicza w Szczecinie

